

ЎЗ БЕКИСТОНДА ЭКОЛОГИК СИЁСАТНИНГ МОХИЯТИ ВА АТРОФ-МУҲИТНИ МУҲОҒАЗА ҚИЛИШДА ЭЛЕКТРОН ЛИЦЕНЗИЯЛАШ ТИЗИМИНИ СОДДАЛАШТИРИЛИШИ

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7316131>

ELSEVIER

Publisher of Advanced Research Journals

Севарова Ширин Холиқуловна

Сурхондарё вилояти Экология ва атроф-муҳитни муҳофаза қилиш бошқармаси Ахборот коммуникация тизимларини ривожлантириш бўлими етакчи мутахассиси

Abstract: Ушбу мақолада Экология ва атроф-муҳитни муҳофаза қилиш тизимида электрон лицензиялаш тизимидан фойдаланиш бўйича йўриқнома ишлаб чиқилиб, унда электрон тизимда ариза бериш тартиби, рухсатномаларни қандай олиш, қайси дарахт турлари учун мораторийлар қўлланилганлиги ва шу каби бир қатор муҳим маълумотлар акс эттирилган.

Keywords: экология, мораторий, “Яшил макон”, “Яшил боғ”, дарахтлар, буталар, тут плантациялари, мевали дарахтлар, ўрмон, қундаков, лицензия, электрон рухсатнома...

About: FARS Publishers has been established with the aim of spreading quality scientific information to the research community throughout the universe. Open Access process eliminates the barriers associated with the older publication models, thus matching up with the rapidity of the twenty-first century.

Received: 10-11-2022

Accepted: 13-11-2022

Published: 22-11-2022

Мамлакатнинг ташқи ва ички экологик сиёсатини жаҳон талаблари доирасида олиб боришда қонуний ҳужжатлар ҳал қилувчи рол ўйнайди. Мустақиллик йилларида Ўзбекистонда 120 дан ортиқ қонун ва қонун ости ҳужжатлари, қарор ҳамда ички ва халқаро дастурлар қабул қилинди. Экологик қонунчилик бир неча даражаларни ўз ичига олади. Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг нормалари экологик қонунчиликнинг асосини ташкил қилади. 1992-йил 8-декабрда қабул қилинган Ўзбекистон Республикаси Конституцияси асосий қонун ҳужжати ҳисобланиб, ҳамма учун мажбурий ва олий юридик кучга эгадир. Атроф-муҳитни муҳофаза қилиш масалалари Конституциянинг 50, 54, 55 ва 100-моддаларида берилган. Конституциянинг 50-моддасида “Фуқаролар атроф-табiiй муҳитга эҳтиёткорона муносабатда бўлишга мажбурдирлар” деб таъкидланади. Ушбу талабга кўра, Ўзбекистоннинг ҳар бир фуқароси атроф табiiй муҳитни муҳофаза қилиши ҳамда табiiй бойликлардан оқилона фойдаланиш талабларига тўла амал қилиши шартдир. Асосий қонуннинг 54-моддасига кўра, жамиятнинг иқтисодий негизларидан бири бўлган мулкiiй муносабатлар бозор иқтисодиёти қонуниятларига мос равишда эътироф этилади. Лекин мулкдор ўз хоҳишича унга эгалик қилиши, фойдаланиши ва уни тасарруф этиши ҳеч қачон экологик муҳитга, яъни атроф-муҳит ҳолатига зарар етказмаслиги керак. Конституциянинг 55-моддасига мувофиқ, “Ер, ер ости бойликлари, сув, ўсимлик ва ҳайвонот дунёси ҳамда бошқа табiiй

заҳиралар умуммиллий бойликдир, улардан оқилона фойдаланиш зарур ва улар давлат муҳофазасидадир” (1-78.б).

Экология инсон ҳаётининг ажралмас қисмидир. Она табиатимизнинг нақадар мафтункор, нақадар жозибали эканлигини сўз билан таърифлашга асло ҳожат йўқ. Экологияни асраш, атроф-муҳит муҳофазаси бугунги кунда нафақат соҳа мутасаддилари учун, балки кенг жамоатчилик учун ҳам долзарб вазифалардан бирига айланган. Зеро Президентимиз Шавкат Мирзиёев “Авлодларимиз биздан кейин ҳам муносиб табиий муҳитда яшаш керак” деб таъкидлаганида айнан мана шу фикрни илгари сургани бежиз эмас.

Шаҳарларда яшил экинзорларнинг радиацион ҳароратни пасайтиришда аҳамияти жуда катта. Масалан, алоҳида турган дарахт соясидаги радиацион ҳарорат очик майдондагига нисбатан 35о С, яшил массивларда эса 40о С га фарқланади. Яшил экинзорлар соясида ҳаво ҳарорати очик жойдагига қараганда радиацион ҳароратга нисбатан кам ўзгаради, яъни 2-3,5о С, лекин йирик массивларда ушбу фарқ 16о С гача етиши мумкин(2-13-б).

Ўзбекистоннинг аҳоли яшаш жойларида ёз мавсумида ҳавонинг юқори даражада чангланиши кузатилади. Бунга сабаб – сариқ, қумоқ тупроқларнинг ўзига хос физик хоссалари ҳамда воҳаларни қамраб турувчи қумликларда эсадиган гармсел шамолларининг таъсиридир. Яшил экинзорлар шаҳар кўчаларининг ҳаво алмашинувини яхшилайти ва уни тозалашга имкон яратади. Шамол эганида ҳаво оқими таъсирида шаҳар атмосфераси тозаланади. Лекин замонавий шаҳарларнинг атроф-муҳитига бўлган зарарли таъсирини камайтириш вазифасини кўкаламзорлаштирилган ҳудудлар ва ўрмон хиёбонлари бажаради.(3-72-б)

Бугунги кунда юртимиз бўйлаб, экологик муҳитни асраб-авайлаш, аҳоли яшаш пунктлари ва йўл бўйларини кўкаламзорлаштириш, дарахтлар ва буталарни муҳофаза қилиш, яшил майдонларни кенгайтириш бўйича тизимли ишлар йўлга қўйилган. Қимматбаҳо навли дарахтлар ва буталарни кесилишига мораторий жорий қилиниши, дарахт кесганлик ҳолатлари учун жарима ва компенсациялар миқдорининг оширилиши бунга яққол мисол бўлади.

Шунга қарамасдан, баъзи бир ташкилотлар томонидан ўсимликлар дунёсига келтирилаётган зарарлар, дарахтларни тегишли рухсатномасиз, ноқонуний равишда кесиш, уларга озор етказиш каби ҳолатлар ҳалигача содир этилмоқда ва бу ҳолатлар умумэкологик вазиятга ўз таъсирини кўрсатмоқда.

Бу борада давлатимиз раҳбарининг экология ва атроф-муҳитни муҳофаза қилиш соҳасида олиб бораётган изчил сиёсати юртимизда экологик муаммоларнинг ҳал этилиши, яшил ҳудудларнинг кенгайтирилиши ва ушбу

соҳадаги масъул ташкилотларнинг фаолиятини янада самарали ташкил этилиши муҳим аҳамият касб этади.

Жумладан, 2019 йил 30 октябрдаги “2030 йилгача бўлган даврда Ўзбекистон Республикасининг Атроф-муҳитни муҳофаза қилиш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги ПФ-5863-сонли Фармонида белгиланган вазифалар ижросини таъминлаш мақсадида бутун мамлакат бўйлаб дарахтзорларни кўпайтиришга қаратилган “Яшил макон” умуммиллий лойиҳаси ташкил этилди. Лойиҳа доирасида ҳудудларнинг тупроқ-иқлим ва бошқа хусусиятларини аниқлаш юзасидан тадқиқот ва таҳлиллар олиб бориш, кўчатхоналар сонини кўпайтириш, ҳудудларнинг иқлими ва тупроқ унумдорлигини ҳисобга олган ҳолда хорижий манзарали дарахтларни экиш, ҳудудларда “Яшил боғ”лар, “Яшил жамоат парклари”ни барпо этиш, суғориш тизимларини такомиллаштириш, ҳар бир дарахт учун масъул шахсларни белгилаш, дарахтларга шикаст етказиш, озор бериш, ноқонуний кесиш каби ҳолатлар учун жарималар миқдорини ошириш каби бир қатор вазифалар берилди ва амалга оширилмоқда.

Шу ўринда табиий ҳолда қуриган ёки қуриётган, касалликлар таъсирида шикастланган, санитария қоидаларига зид ҳолда ўсган ёки аҳоли яшаш жойларида жисмоний шахсларнинг мол-мулкига хавф солаётган дарахтларни кесиш, бутоклаш ёки кундаков қилиш учун рухсатномалар олиш тартиби такомиллаштирилганлиги яшилликни ёқолиб кетмаслиги, дарахтларни бўлар-бўлмас сабаблар билан кесиб ташлашнинг олдини олиш учун яна бир муҳим қадамдир.

Мазкур рухсатномалар Ягона идентификация тизими (id.egov.uz) дан рўйхатдан ўтгандан сўнг, Адлия вазирлиги таркибидаги Давлат хизматлари марказларининг электрон лицензиялаш тизими (license.gov.uz) да ариза бериш орқали амалга оширилади.

Давлат хизматлари кўрсатиш учун БМҲ нинг 30 фоизи миқдорида йиғим ундирилади.

Табиий омиллар ёки ўсимликлар зараркунандалари, касалликлари таъсирида шикастланган, қуриётган ёки қуриб қолган, шунингдек, одамларнинг ҳаёти ва соғлиғига, юридик ва жисмоний шахсларнинг мол-мулкига хавф солаётган дарахтлар ва буталарни кесиш учун рухсатнома тўловни амалга оширмасдан берилади.

Юридик ёки жисмоний шахснинг мулки бўлган ва улар томонидан ёғоч-тахта ва ҳосил олиш учун экилган дарахтлар ва буталарни (терақ ва бошқа тез ўсувчи навлар, тут плантациялари, мевали дарахтлар ва буталар) кесишга рухсатнома талаб этилмайди.

Лицензиялаш тизими орқали берилган рухсатномасиз давлат ўрмон фондига кирмайдиган дарахтларни, буталарни, бошқа ўсимликларни ва

нихолларни қонунга хилоф равишда кесиш, кундаков қилиш, шикастлантириш, йўқ қилиш ёки бошқа жойга кўчириб ўтказиш ноқонуний ҳисобланиб, Ўзбекистон Республикаси Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги Кодекснинг 79-моддасига асосан жаримага тортилишга сабаб бўлади.

Бунда, дарахтларни, буталарни, бошқа ўсимликларни ва нихолларни қонунга хилоф равишда кесиш, кундаков қилиш, шикастлантириш, йўқ қилиш ёки бошқа жойга кўчириб ўтказиш фуқароларга базавий ҳисоблаш миқдорининг беш бараваридан ўн бараваригача, мансабдор шахсларга эса ўн бараваридан ўн беш бараваригача миқдорда жарима солишга сабаб бўлади.

Юқорида айтиб ўтилганидек, дарахтларнинг атроф-муҳит билан алоқаси ўсимликларнинг яъни дарахтлар, буталар ёки ўтларнинг ҳаёт тарзини белгилайди. Дарахтларнинг шаклига турли хил экологик омиллар, масалан, иқлим, тупроқ таркиби ҳам таъсир қилади.

Дарахтлар табиатдаги ҳаёт манбаи бўлиб, атроф организмларнинг бир қисми ҳисобланади. Улар углеводларни карбонат ангидрид ва сувдан, ўсимликларнинг фотосинтези ва қуёш энергиясини сингдириши натижасида ҳосил қилади. Дарахтлар карбонат ангидридни тузатадиган ягона тирик мавжудотлар бўлиб, қуёш энергиясини ютиш натижасида органик моддалар ҳосил қилади ва ҳавога кислород чиқаради.

Мусаффо ҳавода нафас олишимиз, гўзал, манзарали, соя-салқин ва тўкин-сочин табиатимизни асраб қолиш, нафақат асраб қолиш, балки янада кўркамлаштириш, бойитиш учун дарахтларни муҳофаза қилишимиз шарт ва зарурдир.

Бунинг учун фақат экологлар эмас, ҳар бир фуқаро, ҳар бир дарахт эгаси бўлган инсон каби Яшил дунёимизни ҳимоя қилишимиз керак.

ФҲЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР

1. D.YO. Yormatova, X.S.Xushvaqtova “Ekologiya va tabiatni muhofaza qilish” T – «fan va texnologiya» – 2018. 178-б
2. А.Қ.Қайимов, Дж.Турок. “Аҳоли яшаш жойларини кўкаламзорлаштириш.”. –Т.: «Fan va texnologiya», 2012, 13-б.
3. Қайимов А., Холмуродов Ч. Манзарали дендрология. Услубий кўлланма. Тошкент, 2005. 72-б
4. www.agropark.ru